

CUVÂNT ÎNAINTE

Dragă cititorule, această carte este rezultatul unor cercetări muzeografice desfășurate de autori cu mare vocație, pentru cunoașterea tezaurului cultural tradițional. Experiența dobândită în organizarea expozițiilor și a depozitelor de artă, documentarea sistematică și cunoașterea directă a satelor și a meșterilor populari au permis această sinteză. Ea este realizată în spiritul cercetărilor unor renumiți specialiști precum Tancred Bănățeanu, Gheorghe Focșa, Hedwig Formagiu, Olga Horșia, Milcana Pauncev și Gheorghe Nistoroiaia, Elena Secoșan, Paul Petrescu, Georgeta Stoica, Maria Bocșe, Maria Bîtcă, Cornel Irimie, Roswith Capesius, Koós Karoly.

Costumul popular tradițional prezentat în carte este cel pe care îl cunoaștem de peste două secole, purtat îndeobște la sărbători și ocazii festive și influențat doar în mică măsură de tendințele modernității.

Din orice perspectivă “citim” costumul tradițional, nu poate să ne scape legătura sa cu sursele primare de viață și cu ocupațiile ancestrale: agricultura, creșterea animalelor, schimburile comerciale, precum și cu diferitele meserii practicate de-a lungul timpului de locuitorii meleagurilor românești. În acest sens, există mărturii valoroase despre portul popular, unele forme și reprezentări fiind desluite de unii autori ca datând încă din neolitic și epoca bronzului.

Mai târziu, cercetătorii au identificat pe Columna lui Traian și pe metopele monumentului triumfal de la Adamclisi veșminte asemănătoare cu cele purtate și azi în zona carpato-danubiană. Puține culturi europene pot să invoce asemenea origini pentru continuitatea lor!

Deseori costumul tradițional a făcut obiectul admirației străinilor, care au sesizat recordul său la geografia și clima României, caracterul practic și valoarea sa artistică. Astfel, primii călători care au venit în contact cu locuitorii Țărilor Române au descris costumul localnicilor în documente, imagini grafice și literatură - surse valoroase de cunoaștere a trecutului istoric. Interesul și preocuparea pentru cunoașterea și conservarea costumului tradițional s-au intensificat începând cu mijlocul veacului al XIX-lea – numit și “secolul națiunilor”. Ca urmare, costumul popular a fost cercetat și din perspectiva identitară, nu doar artistică și pitorescă.

Costumul tradițional este diferit la sat și la oraș, sub raport economic și social, după starea materială și poziția socială, evident stratificate. În ciuda acestor diferențe, se poate constata o surprinzătoare unitate a costumului tradițional în cadrul fiecărei categorii sociale.

FOREWORD

Dear reader, this book is the outcome of museographic research conducted by the authors with a great vocation, for the knowledge of the traditional cultural treasury. The experience acquired in staging art exhibitions and laying out art storerooms, the systematic research and direct knowledge of villages and crafts people have allowed for this survey to be made. It is made in the spirit of the research done by such reputed experts as Tancred Bănățeanu, Gheorghe Focșa, Hedwig Formagiu, Olga Horșia, Milcana Pauncev and Gheorghe Nistoroiaia, Elena Secoșan, Paul Petrescu, Georgeta Stoica, Maria Bocșe, Maria Bîtcă, Cornel Irimie, Roswith Capesius, Koós Karoly.

The traditional costume presented in the book is the one we have known for over two centuries, being worn particularly on holidays and festive occasions and being influenced by modern trends only to a small extent.

Regardless of the perspective from which we look upon the traditional costume, we cannot miss its link with the primary sources of life and the ancestral occupations: farming, cattle breeding, trade exchanges, as well as with various trades practiced by the inhabitants on Romanian soil over time. In this respect, there are valuable testimonies about the folk wear, certain authors finding that some traditional costumes date even from the Neolithic Age and the Bronze Age. Later on, researchers found garments similar to the ones worn in the Carpathian-Danube area on Trajan's Column and on the metopes of the triumphal monument in Adamclisi. Few European cultures can boast such origins for their continuity!

The traditional costume has often been admired by foreigners who have noticed its connection with Romania's geography and climate, its practical character and artistic value. So, the first travellers who came into contact with the inhabitants of the Romanian provinces described the natives' costume in documents, pictures and literature – valuable sources of knowledge of the historical past. The interest in and preoccupation with the knowledge and conservation of the traditional costume gained ground starting with the mid-19th century, also called “the nations' century”. Consequently, the folk costume has also been studied from the identity perspective, not just the artistic and picturesque one.

The traditional costume is different in villages and towns, from an economic and social viewpoint, according to the wearer's material condition and social status, which are obviously stratified. Despite those differences, one can note a surprising unity of the traditional costume within each social category.

Înțelegem costumul tradițional ca rezultat al “*industrii casnice*”, inițial fiind confecționat în mod exclusiv în gospodăria țărănească. Lucrătura în casă s-a bazat pe resursele primare: lână, cânepă, in și abia târziu pe mătase și bumbac. Coloranții folosiți tradițional erau de origine naturală. Armonia întregului, proporția componentelor și un desăvârșit echilibru cromatic al pieselor le fac cu atât mai valoroase.

Firește că existau și meșteșugari specializați – croitori, cojocari, abagii, găitănari – dar aceștia erau puțini la număr, lucrând de regulă în târguri și orașe. De ei au fost legați târgoveții și orășenii, identificați frecvent sub raport etnic, în anumite zone, ca maghiari, sași, șvabi, evrei etc.

Începând cu veacul al XVIII-lea, dinamica noilor veșminte arată o implacabilă modernizare a societății românești. Această schimbare este evidentă și în costumația personajelor din pictura bisericilor de sat – cele ale moșnenilor din Oltenia (la Vioarești ori la Urșani), din cuprinsul Maramureșului.¹ Târgoveții, boiernașii, țărani înstăriți au preluat în mod eclectic modelul de a se îmbrăca al celor “de sus”, dar și-au confecționat costume din materiale modeste, asamblate cu gust.

Pe măsura pătrunderii capitalismului, modernizarea societății a ajuns și în comunitățile sătești și a influențat vestimentația, făcând loc unor detalii de sorginte occidentală în dauna celor orientale.²

Tipologic vorbind, costumul tradițional prezintă - prin formă, modele, tehnici și ornamentație - toate elementele reprezentative pentru diferitele etnii care trăiesc în România. Lucrarea prezintă costumul tradițional prin ansambluri care aparțin muzeelor sau unor uniuni etnice, cele mai multe piese provenind din colecții vechi, existente la începutul secolului al XX-lea.

Costumul tradițional diferă după zona geografică și apartenența la grupul etnic. Menționăm că în România contemporană toate comunitățile etnice sunt organizate în câte o Ligă sau Uniune, fiecare dintre acestea fiind reprezentate în Parlamentul țării. Prin Constituție, toți etnicii au dreptul de a-și păstra confesiunea religioasă, de a-și organiza învățământul în limba maternă în localitățile în care sunt majoritari, de a avea publicații în limba proprie, de a-și păstra tradițiile, obiceiurile și de a purta costumul propriu la sărbători.

Importanța costumului popular a fost intuită de învățatul Alexandru Odobescu, care, în 1875, a sprijinit decizia ministerială luată de Titu Maiorescu, de a

The traditional costume is a result of the “*domestic industry*”, being initially made exclusively in the peasant household. The home-made costume was based on primary resources: wool, hemp, flax and only later, on silk and cotton. The traditional dyes were natural. The harmony of the outfit, the proportion of the component parts and an exquisite chromatic balance of the garments make them all the more valuable.

Of course, there were also specialized crafts people – tailors, furriers, drapers, braid makers – but they were quite few, working as a rule in small and big towns. Townsfolk were linked to them, frequently identified from an ethnic point of view in certain areas as Hungarians, Transylvanian Saxons, Swabians, Jews, etc.

Starting with the 18th century, the dynamics of the new clothing indicates the relentless modernization of the Romanian society. That change is also evident in the characters’ costumes in the village church painting – those of freeholders in Oltenia (in Vioarești or Urani), in Maramureș¹. Townsfolk, country squires, well-off peasants eclectically took over the clothing model of the upper classes, but they had costumes made of cheap materials, yet tailored in good taste.

With the penetration of capitalism, the modernization of society also reached the village communities and influenced the clothing, making room for Western details to the detriment of the Oriental ones².

Typologically speaking, through its shape, models, techniques and decorative design, the traditional costume has all elements representative for various ethnic groups living in Romania. This work features the traditional costume through outfits belonging to museums or ethnic unions, most garments coming from old collections of the early 20th century.

The traditional costume is different according to the ethnographic zone and the membership of the ethnic group. Let us point out that in contemporary Romania all ethnic communities are organized within a League or Union, each of them being represented in the country’s Parliament. According to the Constitution, people belonging to all ethnic groups have the right to keep their religion, to organize their tuition in their mother tongue in the localities where they are the majority, to have periodicals in their own language, to preserve their traditions and customs and to wear their own costume on holidays.

The importance of the folk costume was intuited by scholar Alexandru Odobescu, who in 1875 backed the

¹ Vezi, cu detalii, la Răzvan Theodorescu, *Despre prima modernitate a românilor*, Academia Română, Discursuri de recepție, Editura Academiei Române, București, 2001, p. 24.

² Demonstrația transformărilor economico-sociale din societatea românească din veacurile al XVIII-lea și al XIX-lea, o găsim la Henri H. Stahl, *Les anciennes communes villageoises roumaines. Asservissement et pénétration capitaliste*, prefață de Paul Henri Stahl, Cuvânt înainte de Bertrand Hervien, Paris, Éditions de l’Aube, 2005.

individualiza o secție specială – a porturilor naționale – în cadrul Muzeului de Antichități.³ Ca urmare, costumului popular tradițional i-a fost confirmată valoarea și printr-un act juridic. Totodată, el a primit susținerea unei elite care era la curent cu tendința europeană de conservare și expunere a mărturiilor culturii și civilizației țărănești.

După numeroase participări cu piese etnografice și de artă la expozițiile regionale și la cele europene, România a fost reprezentată la *Expoziția costumelor de la Bruxelles (1897)*, exclusiv prin costume tradiționale. Cu această ocazie patrimoniul etnografic a devenit o categorie de specializare deosebit de importantă. Arheologia “costumară”, prefigurată odată cu această expoziție, a provocat mediile colecționarilor și ale muzeografilor din epocă.

Interesul pentru costumul popular, al reginei Elisabeta (Carmen Sylva), ca și al principesei Maria, dar și al unor intelectuali sași și maghiari, a condus la recuperarea portului tradițional concomitent cu sporirea atenției față de creatorii și purtătorii săi, îndeobște țărani.

Elita feminină a dat așadar un semnal cultural, doamnele purtând costumul țărănesc și ca un semn al “românizării”. În Transilvania și Banat, identitatea etnică a fost marcată astfel și de sași, secui, unguri și șvabi, fapt ce a arătat prețuirea și preocuparea mediilor artistice și literare pentru viața satului și a locuitorilor săi.

Colecțiile de costume și țesături populare au oferit cercetătorilor posibilitatea de a revizui anumite prejudecăți, atitudini și concepții elitiste, față de calitățile native ale țărănimii. Astfel, *țaranca* și *țaranul* imortalizați⁴ de penelul grigorescian sau de literatura semănătoristă în manieră romantică, au putut fi apreciați direct, nu doar ca lucrători ai satului, ci și ca talente native și creatori de artă populară.

Asemenea convingeri au fost confirmate odată cu deschiderea impresionantului muzeu al ASTREI și cu tâmosirea, la 29 aprilie 1905, a catedralei mitropolitane din Sibiu. Cu acea ocazie, a fost expusă public valoroasa colecție a lui Dimitrie Comșa (450 țesături și cusături, 260 de costume populare întregi), prezentându-se totodată și *Albumul artistic* realizat de acesta spre uluirea intelectualității vremii.⁵ La 2 august 1905, Ella Em. Savopol, artistă binecunoscută, a propus Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice o “galerie retrospectivă a portului femeiesc din țările românești” începând cu “secolul al XIV-lea și până în zilele noastre”.⁶

ministerial decision made by Titu Maiorescu to set up a special section of folk wear within the Museum of Antiques³. As a result, the value of the traditional costume was confirmed by a legal document too. Moreover, it was backed by an elite that was familiar with the European tendency of preserving and displaying the testimonies of peasant culture and civilization.

After having participated with ethnographic and art items in regional and European exhibitions, Romania was represented exclusively by traditional costumes at the *Exhibition of costumes in Brussels (1897)*. On that occasion, the ethnographic heritage became a highly important specialized category. The “costume” archaeology foreshadowed by that exhibition challenged the collectors and museographers of the time.

The interest taken in the folk costume by Queen Elisabeth (Carmen Sylva), and by princess Marie as well as by some Saxon and Hungarian intellectuals brought back to the fore the traditional wear while increasing attention started to be paid to its creators and wearers, particularly the peasants.

The female elite thus gave a cultural signal, ladies putting on and wearing the peasant costume also as a sign of “Romanian identity”. In Transilvania and Banat, the ethnic identity was marked in this way also by Saxons, Szecklers, Hungarians and Swabians, which showed the appreciation for and preoccupation of the artistic and literary milieux with the life of the village and its residents.

The collections of folk costumes and textiles gave the researchers the possibility of reconsidering certain prejudices, elitist attitudes and concepts with regard to the peasants’ native qualities. So, *the woman peasant* and *the peasant* immortalized by Grigorescu’s brush or by literature under the influence of semănătorism⁴ in a romantic manner could be appreciated directly not only as rural workers but also as native talents and folk art creators.

Such beliefs were confirmed with the opening of the impressive ASTRA Museum and the consecration of the metropolitan cathedral in Sibiu on April 29th 1905. On that occasion, the valuable collection of Dimitrie Comșa was exhibited (450 textiles and pieces of needlework, 260 complete folk costumes), *the Artistic Album* which the latter made to the amazement of the intellectuals of the time being also presented⁵. On August 2nd 1905, Ella Em. Savopol, a well-known artist, proposed to the Ministry of Religious Denominations and Public Education “a retrospective gallery of the female wear in the Romanian

³ Decretul princiar nr. 2036/30 decembrie 1875, care a confirmat atenția sensibilă a celor mai înalte autorități române, a prefigurată și încurajat crearea unui muzeu național de profil, hotărât abia în 1906.

⁴ Curent literar inițiat de revista “Semănătorul” la începutul secolului XX, care opunea imaginea idilică a satului patriarhal, orașului degradat de civilizație și considera țărănimea ca singura păstrătoare a valorilor naționale.

⁵ Vezi în *ASTRA 1861-1950. 125 de ani de la înființare*, Sibiu, 1987.

În 1906, cu ocazia *Expoziției naționale* organizată în București, în Parcul “Carol I” - manifestare excepțională la care au participat români și străinii veniți în mare număr, atât din regat cât și din afara lui -, au fost apreciate realizările dobândite de români sub domnia de patru decenii – prosperă și glorioasă – a regelui Carol I.⁷ Atunci, în Palatul Artelor și la Arenele Romane, precum și la defilările de pe străzile capitalei, cu “conducturi” etnografice impresionante, costumele tradiționale au făcut senzație. Participarea masivă la acest eveniment a școlilor, parohiilor, a primăriilor, instituțiilor și comunităților românești din toate provinciile istorice a oferit prima ocazie de a fi întrunite dovezile etnografice ale unei societăți unite.

Expoziția din 1906 a stimulat în mod radical prezerwarea costumului autentic, comisarul general Dr. C. Istrati publicând după închiderea ei un *Memoriu pentru muzee* (1907), cu sugestii și propuneri pentru valorificarea tezaurului popular. Acesta a fost completat de arhitectul George Sterian, autor al lucrării *Muzeele noastre* (Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1907), lucrare de lucidă analiză asupra stării muzeografiei românești.

În urma expoziției, cu numeroasele obiecte trimise aici, s-a întemeiat *Muzeul Etnografic de Artă Națională, Artă Decorativă și Industrială* (azi Muzeul Național al Țăranului Român), ocazie cu care Al. Tzigara Samurcaș cerea ”să se oglindească în mod demn și vorbitor trecutul artistic al neamului românesc”.⁸

După Primul Război Mondial societatea românească a fost confruntată cu un amplu proces de modernizare, care a avut ca efect mutații radicale în raportul sat-oraș. Schimbările în plan economic s-au datorat îndeosebi capitalului, care a transformat structural societatea arhaică, impunând industrializarea și modernizarea infrastructurii odată cu civilizația urbană. După reforma agrară (1921), care a determinat schimbări economice și sociale în statutul, rolul și starea țărănimii, această nouă și corectă atitudine față de portul popular s-a manifestat și la nivel instituțional.

Societatea etnografică română, școala istorică și cea sociologică au dezvoltat strategii și programe ce aveau ca obiectiv satul, țărănimia și evoluția acestora spre modernitate. Intelectuali grupați în jurul unor savanți de renume ca Nicolae Iorga, Simion Mehedinți, George Vâlsan, Dimitrie Gusti, Tache Papahagi, Romulus Vuia, Grigore Antipa ș.a. au atras atenția asupra excepționalelor transformări ce aveau loc în viața satului,

Provinces” starting with “the 14th century to date”⁶. In 1906, on the occasion of the *National Exhibition* staged in the “Carol I” Park in Bucharest, an exceptional event attended by a large number of Romanians and foreigners coming both from the kingdom and outside it, the achievements obtained by Romanians under the 40 year-long prosperous and glorious reign of King Carol Ist were appreciated. Then, in the Arts Palace and at the Roman Arenas, as well as at the parades of impressive ethnographic outfits in the streets of the capital, the traditional costume caused a stir. The large participation in that event of Romanian schools, parishes, town halls, institutions and communities from all historical provinces was the first occasion for the ethnographic proofs of a united society to be brought together.

The 1906 exhibition radically stimulated the preservation of the authentic costume; after the exhibition was closed, Dr. C. Istrati, who was in charge of the park lay out, published a *Memorandum for museums* (1907) including suggestions and proposals to make best use of the folk treasury. The latter was completed by architect George Sterian, author of the work *Our Museums* (The Carol Göbl Institute of Graphic Arts, Bucharest, 1907), a lucid analysis of Romanian museography.

After the exhibition, the *Ethnographic Museum of National Art, Decorative and Industrial Art* (the present-day Romanian Peasant Museum) was set up with the numerous items sent there. On that occasion, Al. Tzigara Samurcaș asked that “the artistic past of the Romanian nation be reflected in a dignified and telling way.”⁸

After World War I, the Romanian society was confronted with a large-scale modernization process, which triggered sweeping mutations in the village-town relationship. The economic changes were due particularly to the capital, which structurally transformed the archaic society, imposing industrialization and the upgrading of infrastructure with the penetration of urban civilization. After the land reform (1921), which sparked economic and social changes in the status, role and condition of the peasantry, that new and correct attitude towards the folk wear was manifest institutionally too.

The Romanian Ethnographic Society, the historical school and the sociological one developed strategies and programmes whose goal were the village, the peasantry and their evolution towards modernity. Intellectuals rallying around such renowned scientists as Nicolae Iorga, Simion Mehedinți, George Vâlsan, Dimitrie Gusti, Tache Papahagi, Romulus Vuia, Grigore Antipa and so on drew attention

⁶ Cf. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 25, f. 2.

⁷ O prezentare completă, binevenită și corectă, la Virgiliu Z. Teodorescu, *Un parc centenar. Parcul Carol I*, Editura Muzeului Municipiului București, București, 2007.

⁸ Cf. adresa muzeului, sub acest antet, din 19 X 1906, în Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond. cit, dosar 139, f. 20-21.

în cultura și creația populară. Portul tradițional mai era încă purtat de o covârșitoare parte a populației României, fenomen care marca în mod definitoriu identitatea comunităților sătești și a indivizilor.

În expozițiile postbelice, costumele își are locul său privilegiat: la *Târgul de mostre a industriei românești* (Parcul Carol, 11 septembrie - 2 octombrie 1921), panoul central cuprindea portretul *Țărancă* a lui Grigorescu, anturat de o suită de costume populare purtate de țărani în Istria, Macedonia, Banatul sârbesc și chiar în SUA!

La *Expoziția internațională de arte aplicate și decorative* de la Monza-Italia (mai 1923), George Murnu a cerut ca din pavilionul românesc să nu lipsească scoarțele și costumele istorice.

Prezența costumelor în pictură, sculptură și grafică, la toate expozițiile universale din perioada interbelică – bineînțeles și la cea de la New York, din 1939 – ca și în ocaziile oficiale a devenit o regulă, cu atât mai mult cu cât Regina Maria și familia regală le purtau cu mândrie.

Colecțiile importante – le numim pe cele inițiate de Lucia, Minerva și Hortensia Cosma, Ana Lahovary, Andrei Orosz, Florica Berindei, Sabina Cantacuzino, Eliza Brătianu, Aglae Istrati, Maria Ghibu ș.a. – deveniseră repere pentru creatorii de artă populară. În toate liceele din țară, asemenea colecții au constituit obiective ale procesului educativ, iar la serbările publice existau prezentări ale costumului tradițional. Începând cu mandatul lui Octavian Goga (1919) și în cele repetate ale lui Alexandru Lapedatu, Ministerul Cultelor și Artelor a acordat sume importante pentru achiziționarea de colecții și piese de port popular românesc și ale diferitelor etnii, pentru muzeele din toate provinciile istorice. În acest context, elita rurală a căutat să salveze și să teaurizeze ceea ce comunitatea sătească avea mai durabil și semnificativ. Echipe interdisciplinare, coordonate de profesorul Dimitrie Gusti, au constituit și dezvoltat valoroase colecții de port popular, în urma cercetărilor de teren.

Ca urmare a interesului manifestat față de cultura populară, au apărut lucrări de referință în domeniu, semnate de Nicolae Iorga (*Portretele doamnelor române*), Olga Greceanu, George Oprescu (*Arta țărănească la români*), Eliza Brătianu (*Cusături românești*) ș.a.

Artiști valoroși – C. Baba, I. Jalea, I. Iser, D. Ghiață, Tr. Bilțiu Dâncuș, Vida Geza, Nagy Imre ș.a. – au ilustrat în opera lor costumele populare.

După cel de al Doilea Război Mondial transformarea satului a ieșit din matca unei evoluții firești. Odată cu modelul străin, sovietic, comunismul a instituit un nou regim al proprietății asupra pământului, colectivizarea forțată și educația ateistă. Aceste schimbări au avut efecte

to the exceptional changes taking place in the village life, in the folk culture and creation. The traditional wear was still worn by a large part of Romania's population, a phenomenon which marked the identity of the village communities and people in a defining way.

The costume holds a privileged place in the post-war exhibitions: at the *Fair of Romanian industrial samples* (The Carol Park, September 11th- October 2nd 1921), the central panel featured Grigorescu's portrait *Woman Peasant*, surrounded by a string of folk costumes worn by peasants in Istria, Macedonia, the Serb Banat and even in the USA!

At the *International Exhibition of Applied and Decorative Arts* in Monza – Italy (May 1923), George Murnu demanded that carpets and historical costumes be also displayed at the Romanian pavilion.

The presence of costumes in painting, sculpture and graphic art, at all world exhibitions in the inter-war period – of course at the New York exhibition of 1939 too – as well as on formal occasions became a rule, all the more so as Queen Marie and the royal family were proud to wear them.

The important collections – those initiated by Lucia, Minerva and Hortensia Cosma, Ana Lahovary, Andrei Orosz, Florica Berindei, Sabina Cantacuzino, Eliza Brătianu, Aglae Istrati, Maria Ghibu and so on – had become landmarks for folk art creators. In all high schools in the country, such collections were the target of the educational process and at public festivals there were presentations of the traditional costume. Starting with the mandate of Octavian Goga (1919) and with the recurrent ones of Alexandru Lapedatu, the Ministry of Religious Denominations and the Arts spent large sums of money on the purchase of folk wear collections and garments of Romanians and of various ethnic groups for museums in all historical provinces. In this context, the rural elite tried to save and amass all lasting and significant artefacts that the village community had. Interdisciplinary teams coordinated by professor Dimitrie Gusti put together and developed valuable folk wear collections in the wake of field research.

As a result of the interest taken in folk culture, reference works in the field came out, signed by Nicolae Iorga (*The Portraits of Romanian Ladies*), Olga Greceanu, George Oprescu (*Romanian Peasant Art*), Eliza Brătianu (*Romanian Needlework*), etc.

Outstanding artists – C. Baba, I. Jalea, I. Iser, D. Ghiață, Tr. Bilțiu Dâncuș, Vida Geza, Nagy Imre and so on – illustrated the folk costume in their works.

After World War II, the transformation of the village was no longer subject to a natural evolution. After the Soviet model, communism put in place a new regime of land

dezastruoase pentru viața tradițională. Ca urmare, a avut de suferit și costumul popular, care și-a pierdut poziția și rangul de reprezentare în comunitățile rurale. Portul popular a rămas doar apanajul unor grupuri conservatoare, mai ales al locuitorilor din așezările de deal și munte – în Maramureș, Bucovina, Oaș, Munții Apuseni, nordul Olteniei și Banatul montan –, acolo unde colectivizarea și industrializarea forțată nu au reușit să pătrundă.

Portul popular a continuat să fie menținut și promovat prin cooperarea meșteșugărească și preferat în serbările școlare, la concursuri și festivaluri, iar din anii '60 prin televiziune. Fenomenul "*Cântarea României*" i-a adus uneori servicii, dar și deformări stilistice, interpretări neprofesionale și greșeli vădite, care i-au alterat autenticitatea.

Treptat costumul tradițional și-a pierdut poziția într-o competiție inegală a uniformizării vestimentare, accentuată de curente, mode și gusturi, care au schimbat mentalitățile oamenilor. Doar muzeele au reușit în ultimele decenii să salveze o parte importantă din tezaurul costumului tradițional, punându-l la adăpost pentru conservarea memoriei istorice, ca mărturie a unei arte excepționale.

Lucrarea de față este remarcabilă prin efortul asumat de autori, de a restitui caracteristicile specifice diferitelor costume. Fiecare grup etnic are parte de o corectă prezentare în principalele momente de viață, când se folosește costumul tradițional. Sigur că în acest demers pot fi identificate diferențe – de fond și de detaliu –, preferințele fiecărui grup pentru anumite forme, materiale, culoare, croi. De asemenea, se fac remarcate multe influențe și împrumuturi, în ceea ce privește similitudinile între diferite componente ale costumului popular românesc și ale altor etnii.

Conviețuirea românilor cu celelalte minorități, de-a lungul timpului, a fost însoțită de un proces firesc de interculturalitate. Creatorii populari au împrumutat unii de la alții tipuri de croi, cromatică, broderie, motive și simboluri de ornamentație a costumelor. În același timp, ei au păstrat caracteristicile tradiționale ale propriului costum: specificitatea, originalitatea și autenticitatea.

Plecând de la suita de piese reprezentative cu care este ilustrată lucrarea, cei interesați pot găsi noi argumente pentru corecta evaluare a splendorii portului tradițional sau pentru diferite forme de valorificare culturală.

Dragă cititorule, cartea de față reprezintă un dar prețios pe care ni-l fac autorii, privind bogăția culturii populare străvechi, exprimată în portul popular din România.

Dr. Ioan Opreș

ownership, forced collectivization and atheistic education. Those changes had a disastrous impact on traditional life. They also had a negative effect on the folk costume, which lost its position as a landmark in the rural communities. The folk wear remained only the appanage of conservative groups, mainly of inhabitants in the hilly and mountainous localities – in Maramureș, Bukovina, Oaș, the Apuseni Mountains, Northern Oltenia and the mountainous Banat –, where forced collectivization and industrialization had not been carried out.

The folk wear continued to be maintained and promoted through the handicraft cooperative system, being preferred at school feasts, competitions and festivals and in the 1960's, on TV. Sometimes, the "*Song to Romania*" phenomenon proved beneficial to it, but it also brought about stylistic distortions, unprofessional interpretations and obvious mistakes, which altered its authentic character.

The traditional costume gradually lost its position in an unequal competition of clothing standardization, enhanced by trends, fashions and tastes, which changed people's mentalities. In the last few decades, only museums have managed to save an important part of the traditional costume treasury, placing it in safety for the conservation of historical memory, as a testimony of an exceptional art.

This work is remarkable through the effort assumed by the authors to restore the characteristics of various costumes. A correct presentation of each ethnic group is made in the main moments of life when the traditional costume is used. Certainly, one can identify differences in this undertaking – fundamental and detail-related ones – the preferences of each group for certain forms, materials, colours, tailoring. One can also note a lot of influences and borrowing in terms of similarities between various components of the folk costume of Romanians and the ethnic groups.

The Romanians' coexistence with the minorities over time has been accompanied by a natural process of interculturalism. Folk artists have borrowed from one another types of tailoring, chromatics, embroidery, motifs and symbols of decorating costumes. Moreover, they have preserved the traditional characteristics of their own costume: specificity, originality and authenticity.

Starting from the series of representative garments illustrating the work, those concerned can find new arguments for the correct evaluation of the splendid traditional wear or for various forms of cultural capitalization.

Dear reader, this book is a precious gift which the authors give us regarding the wealth of the old folk culture featured by the folk wear in Romania.

Dr. Ioan Opreș

Bucovinenii

Costumul popular din Bucovina se distinge prin bogăția ornamentală a pieselor componente, prin compozițiile cromatice variate, prin fantezia și simțul decorativ al femeilor care l-au creat și perpetuat.

Tipologic, costumul de femeie se încadrează în costumul cu fotă, “catrință”. Cămașa, “iia”, este “adunată” în jurul gâtului, pe un șnur, “brezărâu”. Este lucrată din pânză de casă, din in, bumbac sau cânepă țesută în două ițe și este brodată manual.

Remarcabilă este compoziția ornamentală a mânecii, broderia fiind delimitată în trei registre: alțiță la umăr, croită separat, încrețul, râurile de-a lungul mânecii și de pe piept și bentița monocromă de la marginea mânecii. Broderia se face cu lână, “strămătură”, și arnici, policrome.

Fota, denumită în zonă “catrință” sau “prejetoare” are câte o bată roșie sus și jos, “tivită” cu “curcubeu” - o porțiune lucrată cu vârgi policrome; extremitățile sunt ornamentate cu grupaje de vârgi iar pe șold, prezintă o porțiune simplă, neagră, fără ornamente, numită “toiag”. Vara femeile poartă fotă din bumbac iar iarna din lână. În talie își pun brăul, ornamentat cu “vrâste de-a lungul” iar peste brâu își legă o pereche de bete, late “de-un deget”. Capul este îmbrododit cu ștergarul de cap, “mânăștergură”, și cu “ghiordanul” de mărgelile sau “cugâța” pe frunte. La gât își pun “lătițar” - podoabă din mărgelile policrome cumpărate din târg.

Cămașa bărbătească este o cămașă cu platcă, cu gulere pus separat, brodat cu lână, “strămătură”, poli-cromă. Mâneca este largă, cu tiv la margine. Pantalonii, “cioareci” sau “bernevenci”, sunt încrețiți “pe calup”, de la genunchi în jos - efectul este estetic dar în primul rând protejează picioarele de frig.

La mijloc bărbații poartă brâu din lână “învărgat” la capătul care rămâne deasupra. Când

Ansamblul folcloic *Arcanul* din Fundu Moldovei, județul Suceava

The Bucovina people

The folk costume in Bukovina stands out through the ornamental richness of its component pieces, through the varied chromatic compositions, through the fantasy and decorative sense of the women who have created and perpetuated it.

The female costume is typologically a costume with fotă¹, “cătrință”. The blouse, “iia”, is gathered around the neck, on a cord, “brezărâu”. It is made of homespun fabric of flax, cotton or hemp woven with two threads and is hand embroidered. Quite remarkable is the ornamental design of the sleeve, the embroidery spanning three patterns: alțiță² on the shoulder, cut separately, încrețul³, râurile⁴ along the sleeve and on the chest front and the monochrome band at the sleeve edge. The embroidery is made with polychrome lână⁵ “strămătură” and arnici⁶.

The fota, called “catrință” or “prejetoare” in the area has a red strip of wool cloth on its upper and lower parts, hemstitched with a “rainbow” – polychrome stripes; the ends are decorated with clusters of stripes and on the hip there is a plain, black ornament-free area called “toiag”⁷. In summer, women wear a cotton fota and in winter, a woollen fotă. They are girdled with a broad belt that is striped all along it and over the broad belt, they put on a couple of bete⁸ that are a finger wide. They cover their head with a kerchief, “mânăștergură”, with “ghiordanul”⁹ of beads or “cugâța”¹⁰ on their forehead. They wear “lătițar” around the neck – a jewel of polychrome beads bought in town.

The male shirt is a shirt with a yoke, with a separate collar embroidered with polychrome “strămătură” lână. The sleeve is large with a hem on its edge. The trousers “cioareci”¹¹ or “bernevenci”¹² are pleated “pe calup”¹³ knee down – the effect is aesthetic but first and foremost, it protects the legs against

The Arcanul (Lasso) Folk Ensemble of Fundu Moldovei, Suceava county.

aveau de făcut munci grele purtau și chimirul lat, din piele sau în zi de sărbătoare, pe cel cu ținte din cositor.

În anotimpul rece, atât bărbații cât și femeile poartă pieptare, “bondițe”, fără mâneci, decorate cu stilizări geometrice și florale, brodate cu arnici, lânică și mărgel. Marginile sunt “tivite” cu “prim” negru din blăniță de miel sau cu blană de dihor.

Uneori femeile purtau și pieptare cu poale, acestea având un croi special cu câte 12-14 clini, care le dădeau o lărgime deosebită, sau cojoace cu poală, cu mâneci lungi. Din pănură neagră sau “din doi peri” (un fir alb și unul negru) își confecționau sumane decorate cu aplicații de șiret, “sarad”, împletit.

Bărbații mai purtau mantaua din țesătură groasă de lână, de culoare neagră sau albă, având ca element caracteristic gulerul mare, ornamentat cu broderii florale, policrome. Pe timp de ploaie sau ninsoare gulerul se putea încheia deasupra capului formând o glugă. Pe cap purtau pălărie cu borurile ridicate sau căciulă neagră din blană de miel.

Muzeul Național al Țăranului Român
Costum românesc din Bucovina

The National Museum of the Romanian Peasant
Romanian costume from Bucovina

cold. Men are girdled with a broad woollen belt that is striped at the exterior end. When they had to do hard work, they would also wear the broad leather belt or on holidays, the one with tin spikes.

In winter, both men and women wear sleeveless pieptare¹⁴, “bondițe”, decorated with stylized geometrical and floral motifs, embroidered with arnici, lânică and beads. The ends are hemstitched with fake black lambskin or with polecat fur.

Sometimes, women would wear pieptare with “poale”¹⁵ having a special tailoring with 12-14 gussets, which made them quite large or long-sleeved sheepskin coats with “poale”. They would make sumane¹⁶ of black pănură¹⁷ or of two “peri” (a white yarn and a black one) decorated with appliques of knit string, “sarad”.

Men would also wear a mantle of thick black or white woollen fabric, whose characteristic feature was a big collar decorated with polychrome floral embroideries. When it was rainy or snowy, the collar could be tied over the head as a hood. They would wear a hat with lifted brims or a black lambskin cap.

Muzeul Național al Țăranului Român
Costume săsești, Bistrița Năsăud, sec. XX

The National Museum of the Romanian Peasant
Transylvanian Saxon costumes, Bistrița Năsăud,
the 20th c.

Grecii

The Greeks

“Fie că ne referim la Acarion, solul lui Burebista, la Pilerino, medicul domnitorului Constantin Brâncoveanu sau la bancherul Chrissoveloni din perioada interbelică vom constata că grecii sunt puternic integrați în viața cotidiană a geto-dacilor, apoi a românilor. Nici un alt popor, mai apropiat ori mai depărtat de hotarele noastre, nu poate concura cu grecii în privința influenței exercitate asupra românilor, a foloaselor dobândite dintr-o conviețuire începută în epoca elenistică și extinsă astăzi la societățile transnaționale”, scrie istoricul Georgeta Filitti.

Prezența unor puternice comunități proto-grecești pe actualul teritoriu al României este atestată încă din secolul VII î.Hr. pe țărmul vestic al Mării Negre. Ionienii din Milet au înființat la Marea Neagră colonia Istros, denumită mai târziu Histria. După aproximativ un secol, dorienii din Heracleea Pontica au întemeiat orașul Callatis, milesienii locuind pe teritoriul municipiului Constanța de astăzi.

După veacuri de conviețuire firească a grecilor cu populația locală, în secolul XVII, Poarta Otomană a hotărât să guverneze Țara Românească și Moldova prin intermediul domnitorilor fanarioți, aleși dintre grecii din Fanar. Moștenitori ai patrimoniului spiritual bizantin, bogați și cultivați, domnitorii fanarioți au avut un rol important în istoria Țărilor Române. Deși secolul domniilor fanariote a fost greu de suportat de către români, mulți istorici îi apreciază ca pe niște “agenți activi ai civilizației” atât pentru toleranța lor religioasă, cât și pentru promovarea ideilor iluministe, modernizarea legislativă a țării și altele.

La începutul secolului XX, comunitățile elene din România erau extrem de puternice. Grecii aveau școlile, bisericile și cinematografele lor, lăcașe de ocrotire socială și bănci proprii. După instaurarea regimului comunist, la începutul anilor '50, unora li s-au confiscat averile personale și comunitare, mulți dintre ei fiind deportați la muncă forțată, în timp ce alții au emigrat în Grecia.

“Whether we refer to Acarion, Burebista’s envoy, to Pilerino, the doctor of ruler Constantin Brâncoveanu or to banker Chrissoveloni in the inter-war period, we will note that the Greeks are powerfully integrated into the everyday life of the Getae-Dacians, then of the Romanians. No other people, closer or farther from our borders, can compete with the Greeks in terms of the influence they have exerted on the Romanians, of the gains acquired during the co-existence which started in the Hellenistic Age and today extended to transnational companies”, writes historian Georgeta Filitti.

The presence of powerful Proto-Greek communities on the present-day territory of Romania is documented as early as the 7th century B.C. on the Western Black Sea coast. On the Black Sea coast, the Ionians of Miletus founded the colony of Istros, later called Histria. About a century later, the Dorians of Heracleea Pontica founded the town of Callatis, the Milesians living on the present-day territory of the municipal city of Constanta.

After the Greeks’ centuries-old natural coexistence with the locals, in the 17th century, the Porte decided to rule Wallachia and Moldavia through the intermediary of Phanariot princes, selected from among the Greeks of Fanar. Heirs of the Byzantine cultural heritage, rich and cultivated, the Phanariot rulers had an important role in the history of the Romanian Provinces. Although the century of Phanariot rule was hard to bear by the Romanians, many historians describe those rulers as “active agents of civilization”, both for their religious tolerance and for promoting enlightening ideas, the country’s legislative modernization, etc.

In the early 20th century, the Greek communities in Romania were extremely powerful. The Greeks had their own schools, churches and cinema halls, social welfare institutions and banks. After the instatement of the communist regime, in the early ‘50s, some Greeks’ personal and community goods were confiscated, many

Un nou val de imigranți greci au sosit în România în timpul războiului civil din Grecia (1946-1949), când s-au refugiat aici numeroși luptători din Armata democratică greacă, mii de soldați răniți și câteva mii de copii. Pentru aceștia, ca și pentru scriitorii greci angajați împotriva juntei militare, România a devenit un loc ospitalier de exil.

După datele recensământului din anul 2002, numărul estimat al grecilor din România este de 6472. Cei mai mulți dintre ei trăiesc în București, Tulcea, Constanța, Brăila, Galați, Hunedoara, Bacău, Dolj.

Uniunea Elenă din România (UER), fondată la București pe 28 decembrie 1989, își propune să apere “dreptul la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității etnice, culturale, lingvistice și religioase a membrilor săi”.

Una dintre cele mai vechi și importante comunități de greci din România trăiește în satul Izvoarele, lângă Tulcea, fiind originară din Tesalonic. Aceasta a luat ființă în urmă cu peste două secole. Oamenii de aici au în sat o biserică ortodoxă de rit vechi dar și una de rit nou și sărbătoresc Crăciunul și Paștii ambelor rituri. Ei și-au păstrat obiceiurile dar au împrumutat și multe din tradițiile românilor și ale vecinilor bulgari.

Dragomanul se sărbătorește de Sfântul Ion, când flăcăul vine cu calul frumos împodobit la casa iubitei, care-i oferă un colac împletit, ca semn al dragostei.

De *Horhumbal* băieții se întrec aprinzând focuri mari pe dealuri; gestul simbolizează purificarea, curățirea locurilor pentru a face loc vegetației tinere care să asigure hrana turmelor.

of them being deported to forced labour camps, while others emigrated to Greece.

A new wave of Greek immigrants arrived in Romania during the civil war in Greece (1946-1949), when lots of fighters of the Greek Democratic Army, thousands of wounded soldiers and a few thousand children took refuge here. Romania became a hospitable place of exile for them, as well as for the Greek writers standing against the military junta.

According to the 2002 census, an estimated 6472 Greeks live in Romania. Most of them live in Bucharest, Tulcea, Constanța, Brăila, Galați, Hunedoara, Bacău, Dolj.

The Greek Union in Romania (UER), founded in Bucharest on December 28th 1989, aims to protect “the right to the preservation, development and expression of its members’ ethnic, cultural, linguistic and religious identity”.

One of the oldest and most important Greek communities in Romania lives in the village of Izvoarele, close to Tulcea, coming from Thessaloniki. It took shape over two centuries ago. The villagers there have an old-rite Orthodox church, as well as a new-rite one and celebrate Christmas and Easter according to both rites. They have preserved their customs but they have also borrowed many of the Romanians’ traditions and of the neighbouring Bulgarians’ customs.

Dragomanul is celebrated on St. John’s Day, when the lad comes on his nicely adorned horse to the house of his sweetheart, who gives him some knot-shaped bread, in token of love.

Ansambul *Asteria* al “Uniunii Elene din România”, București.

The *Asteria* Ensemble of “The Greek Union of Romania”, Bucharest.

Muzeul Național al Țăranului Român
Costum unguresc, zona Mureș

The National Museum of the Romanian Peasant
The Hungarian costume, the Mureș area

Bărbații au la gât “legătoare”, lucrată din material cumpărat de la oraș (mătase cu broderie policromă).

În anotimpul rece îmbracă pieptare din blană de oaie (mai ales cei din zona Calata), decorate cu broderie din lână și mătase și aplicații de meșină.

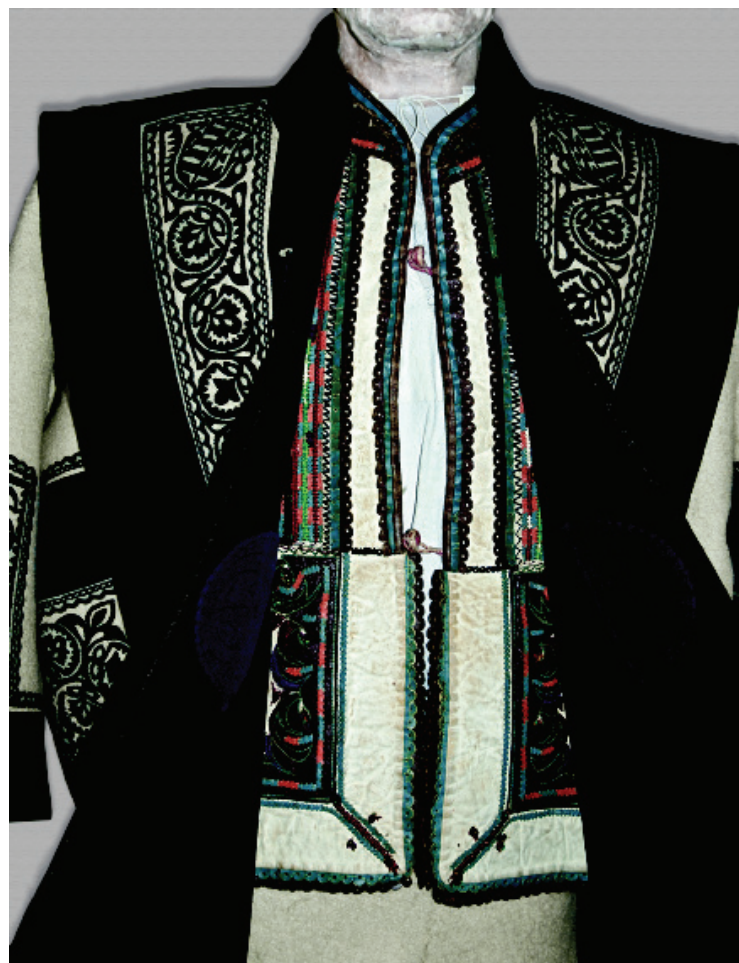
Și bărbații și femeile poartă haine din dimie, “cundra“, “beyka“ și sumanul asemănător cu cel folosit de populația românească. O altă haină, pentru anotimpul rece este “szür-ul”, confecționat din pănură albă, croit pe drept, cu clini laterali, pentru a-i da amploare; gulerul, supradimensionat, este decorat cu aplicații de șireturi și decupaje de postav pe care le întâlnim și pe poale, clini și la marginile mânecilor.

Își acoperă capul cu o pălărie cu borul ridicat “pörgekalop”, împodobită cu mărgelile policrome sau căciulă neagră din blană de oaie. Încalță cizme negre, lungi, trase peste cioareci (izmenele plisate “cad” pe deasupra lor).

Muzeul Național al Țăranului Român
Costum unguresc, zona Cluj

The National Museum of the Romanian Peasant
Hungarian costume, the Cluj area

with a broad leather belt. A more recent type of girdle is the metal spike belt (which replaced the leather belt).

Men have a “short and wide binding” around their neck, made of stuff bought in town (silk with polychrome embroidery).

In winter, they put on sheepskin “pieptare”⁷ (particularly those in the Calata area), decorated with woollen and silk embroidery and sheepskin appliques.

Both men and women wear frieze coats, “cundra”, “beyka” and the “suman”⁸ similar to the one used by Romanians. Another winter coat is “szür”, made of white “pănură”, tailored straightly, with lateral gussets to make it flare; the oversized collar is decorated with string appliques and cloth trimmings to be found also on the lower part of the coat, the gussets and the sleeve borders.

They cover their head with a hat with lifted brims “pörgekalop”, adorned with many-coloured beads or a sheepskin black cap. They put on high black boots over the “cioareci” (pleated underpants “hang down” over them).

Sârbii

The Serbs

Sârbii, etnie de origine slavă, creștinați ortodox în secolul IX, au venit pe teritoriul de astăzi al României din sudul Dunării, după tragedia de la Kosovopolije (Câmpia Mierlei), în anul 1389, când oștile creștine din Balcani au fost înfrânte de turci. Un al doilea val de sârbi s-a stabilit aici după prăbușirea regatului medieval sârb, în anul 1459. Ei au răspuns chemării regelui maghiar de a asigura un zid de apărare împotriva atacurilor otomane (Transilvania era integrată în acea perioadă, în regatul maghiar). Conform izvoarelor documentare maghiare, este vorba de peste 200.000 de persoane, atât nobili cât și oameni de rând, care s-au stabilit la nord de Dunăre. Multe familii aristocratice sârbe au primit posesiuni în acest teritoriu.

După prăbușirea regatului ungar (în urma bătăliei de la Mohacs, 1526) sârbii din regiunea Lipovei au pornit o mișcare de eliberare condusă de țarul Iovan Nenad, care a întemeiat primul stat sârb în regiunea panonică.

Așezarea sârbilor a continuat în Banat și Crișana. Patriarhia de la Pecs, refăcută în anul 1557, a devenit centrul spiritual al populației sârbe din Peninsula Balcanică și din Câmpia Panonică. Multe eparhii sârbești de pe teritoriul României de astăzi aparțineau de mitropolia de la Belgrad.

După războiul austro-turc (1683-1699), granița dintre cele două imperii s-a deplasat pe Tisa și Mureș; Banatul a rămas în cadrul Imperiului Otoman, iar Crișana a fost plasată sub stăpânirea Austriei. Banatul a fost eliberat de sub dominația turcilor în anul 1718, iar populația ortodoxă (sârbi, români, greci), au intrat în componența mitropoliei din Karlovatz bucurându-se de privilegiile obținute de sârbi.

În zona Banatului s-a dezvoltat o nobilime sârbă înstărită și o burghezie bine organizată economic, care au exercitat o influență puternică asupra întregii strategii politice în favoarea poporului sârb, în cadrul monarhiei habsburgice. Sârbii din România au participat activ la marile evenimente din istoria sârbească.

De-a lungul timpului, pe lângă mănăstirile Baziaș și Băcița, ridicate de Sfântul Sava în secolul X-XI, când

An ethnic group of Slavic origin, converted to Orthodoxy in the 9th century, the Serbs came to the present-day territory of Romania from the South of the Danube, after the tragedy in Kosovopolije (The Plain of Blackbirds), in 1389, when the Balkan Christian armies were defeated by the Turks. A second wave of Serbs settled here after the collapse of the Serb medieval kingdom in 1459. They answered the Hungarian king's call for a defense wall to be secured against the Ottoman attacks (at the time, Transylvania was incorporated into the Hungarian Kingdom). Hungarian documentary sources say that over 200,000 people, both noblemen and ordinary people, settled North of the Danube. Lots of Serb aristocratic families received lands on that territory.

After the collapse of the Hungarian Kingdom (in the wake of the Mohacs battle of 1526), the Serbs in the Lipovei region started a liberation movement led by tsar Iovan Nenad, who founded the first Serb state in the Pannonian region. The Serbs further settled in Banat and Crișana. The Pecs-based Patriarchate, restored in 1557, became the spiritual centre of the Serb population in the Balkan Peninsula and the Pannonian Plain. Lots of Serb dioceses on the present-day territory of Romania belonged to the metropolitan bishopric in Belgrade.

After the Austro-Turkish war (1683-1699), the border between the two empires was shifted onto the Tisa and Mureș rivers; Banat remained as part of the Ottoman Empire and Crișana came under Austria's rule. Banat was liberated from the Turkish occupation in 1718, and the Orthodox population (Serbs, Romanians, Greeks) was linked to the metropolitan bishopric in Karlovatz, enjoying the privileges obtained by the Serbs. A well-off Serb nobility and an economically well-organized bourgeoisie developed in the Banat area, that exerted a powerful influence on the entire political strategy favouring the Serb people within the Habsburg monarchy. The Serbs in Romania have actively participated in the great events in the Serb history.

Muzeul Național al Țăranului Român
Costum de sârboaică, Banat

The National Museum of the Romanian Peasant
The costume of a Serb woman, Banat

Secuii

The Szecklers

Există mai multe ipoteze privind originea secuilor. Una dintre acestea susține că au venit odată cu ungurii, constituind avangarda acestora, iar când ungurii s-au stabilit în Panonia, au fost folosiți la apărarea granițelor, în zona de azi a Bihorului.

După unele cronică maghiare, secuii s-ar fi aflat deja în Panonia la venirea ungarilor (secolul IX), fiind numiți de aceștia *besenyo* – băștinași (care erau la origine pecenegi, sciți sau avari). În acest sens, *Cronica lui Marcus* arată că secuii (*zecuii*) n-au fost acceptați de unguri în câmpia Panoniei și s-au retras în munți, conviețuind cu vlahii.

Odată stabiliți în bazinul carpatic, ei au format o categorie socio-profesională specială – ca pădurari, vânători, șoimari regali, furnizori de animale și tăietori de lemne (*saka* în limba scită - de unde și *sagaris* care înseamnă secure). Au servit ca trupe organizate inclusiv domnitorilor români. Erau organizați după neam, clan iar mai târziu în *scaune*. Autoritatea social-politică era reprezentată de un comite, un jude regesc și un jude teritorial. În ceea ce privește credința religioasă, secuii sunt, în principal, adepți ai cultelor Romano-catolic și Reformat, dar se întâlnesc și comunități de secuii unitarieni sau sâmbotași (un fel de iudaism mozaic păstrat din secolul XVI).

Dacă la 1438 (*Unio Trio Nationum*) secuii mai erau încă recunoscuți ca națiune de sine stătătoare, alături de unguri și sași, în următorii cinci sute de ani au fost asimilați ungarilor din punct de vedere cultural și lingvistic.

Costumul secuilor se încadrează în general tipologiei costumului popular din Europa de Vest, alcătuit din cămașă, vestă ajustată pe bust, fustă amplă, încrețită în talie, șorț creț pus în față.

Cămașa este croită drept, are mânecile prinse din umăr, gulerul mic și este decorată cu dantelă (croșetată manual sau de proveniență orășenească). Fusta este componenta cea mai viu colorată, “*rokolja*”. Este făcută din pânză de bumbac țesută în casă și este

There are several hypotheses regarding the Szecklers' origin. According to one of them, they came concurrently with the Hungarians, as their vanguard and when the Hungarians settled in Pannonia, they were employed to defend the borders, in the present-day Bihor area.

According to some Hungarian chronicles, the Szecklers were already in Pannonia when the Hungarians came (the 9th century), being called by the latter *besenyo* – natives (who were originally Petchenegs, Scythians or Avars). In this respect, *The Chronicle of Markus* says that the Szecklers (*zecuii*) were not accepted by the Hungarians in the Pannonian plain and withdrew to the mountains, living together with the Vlachs.

Once settled in the Carpathian area, they formed a special socio-professional category – forest rangers, hunters, royal falconers, animal providers and wood cutters (*saka* in Scythian – hence *sagaris* which means axe). They served as organized troops for Romanian ruling princes included. They were organized according to the family, the clan and later on in *scaune*¹. The socio-political authority was represented by an administrative manager, a royal “jude”² and a territorial “jude”. As regards the religious faith, the Szecklers are mainly adepts of the Roman-Catholic and Reformed denominations, but there are also communities of Unitarian Szecklers or “sâmbotași”³.

While in 1438 (*Unio Trio Nationum*), the Szecklers were still recognized as a self-reliant nation, along with the ethnic Hungarians and the Transylvanian Saxons, in the next five hundred years, they were assimilated with the Hungarians from a cultural and linguistic point of view.

The Szeckler female costume is generally part of the folk costume in Western Europe; it is made up of a blouse, a vest tight on the chest, a large skirt, gathered at the waist, a pleated apron up front.

The blouse is tailored straightly, with sleeves pinned to the shoulders, a small collar and is decorated with lace (manually crocheted or bought in town). The skirt is the

ornamentată cu vărgi dispuse vertical (roșii, negre sau maronii). Peste fustă femeile își pun șorțul încrețit în talie, care poate fi colorat sau alb, lucrat din materiale de proveniență industrială. Peste cămașă poartă “laibi” croită fie din aceeași țesătură ca fusta, fie din mătase sau catifea.

Pe cap femeile își pun boneta, “csepez”, de culoare neagră, peste care își așează năframa. Fetele își împletesc părul într-o coadă, legată pe creștet cu o panglică decorată cu flori artificiale.

Bărbații au costumul alcătuit din cămașă, cioareci (izmene), chimir (curea) și vestă. Cămașa este croită cu platcă; inițial era purtată peste cioareci, strânsă în chimir. Chimirul este lat și adesea e înlocuit de o curea cu ținte.

Peste cămașă bărbații îmbracă vesta, “laibi”, făcută din aceeași pănură ca și pantalonii. Cioarecii sunt făcuți din postav, croiți pe picior, cu tiv de postav roșu sau negru, aplicat pe cusături și buzunare, “vitez botes”.

La gât poartă o “legătoare”. În zona Calata se foloseau pieptare brodate cu mătase, lână și aplicații de meșină.

Atât femeile cât și bărbații aveau pentru anotimpul rece haine din pănură, “cundra”, “sumanul” și “bujka” și o haină specifică populației maghiare din pusta Ungariei, “zkurul”, croită pe drept, cu clini laterali pentru a căpăta lărgime și cu guler mare, decorată cu aplicații de șireturi și postav. Bărbații mai îmbracă un tip de haine din pănură, scurte “ujjas” și “cedele”, și altele lungi, “zeke” și “condra”. Își acoperă capul cu “kucsma” (căciula secuiască) sau cu pălărie cumpărată de la oraș și împodobită cu flori (în zilele de sărbătoare).

most brightly coloured garment, “rokolja”. It is made of homespun cotton fabric and is decorated with vertical stripes (red, black or brown). Over the skirt, women put an apron creased at the waist, which can be coloured or white, made of industrial materials. Over the blouse, they wear “laibi”⁴, cut of the same fabric as the skirt, or of silk or velvet. As headdress, women put on a black bonnet, “csepez”, over which they put on a kerchief. Girls braid their hair into a pigtail tied on the top of their head with a ribbon trimmed with artificial flowers.

The male costume is made up of a shirt, “cioareci”⁵ (underpants), a leather belt and a vest. The shirt has a yoke; in the beginning it was worn over the “cioareci”, tucked into the leather belt. The leather belt is broad and is often replaced by a spike belt.

Over the shirt, men put on the vest, “laibi”, made of the same “pănură”⁶ as the trousers. The “cioareci” are made of cloth, tailored tight on the leg, with a red or black cloth hem applied on the seams and pockets “vitez botes”.

Around the neck, they wear a “legătoare”⁷. In the Calata area, they used “pieptare”⁸ embroidered with silk, wool and sheepskin appliques. In winter, both men and women had “pănură” coats, “cundra”, “sumanul”⁹ and “bujka”, and a coat, specific to the Hungarian population in Hungary’s steppe, “zgurul”, tailored straightly, with lateral gussets to lend it width and a big collar, being decorated with string and cloth appliques.

Men also put on a sort of short “pănură” coats, “ujjas” and “cedele”, and long coats, “zeke” and “condra”. They cover their head with “kucsma”¹⁰ or with a hat bought in town and adorned with flowers (on holidays).

Ansablul *Buzavirag* (Albăstrița) al secuilor din Brașov, costume specifice zonei Ciuc.

The Szeckler *Buzavirag* (Albăstrița) Ensemble of Brașov, with costumes specific to the Ciuc area.

Muzeul Național al Țăranului Român
Costume turcești din Dobrogea

The National Museum of the Romanian Peasant
Turkish costumes from Dobruđa

Muzeul de Artă Populară, Constanța
Costum turcesc bărbătesc

The Folk Art Museum, Constanța
Turkish male costume

Pentru portul turcesc tradițional al bărbaților erau caracteristice următoarele piese: fesul din postav roșu cu nelipsitul canaf negru, “püsküli fes”, asociat cu țesătura pentru turban “çalma”, albă, verde sau galbenă; cămașa “gömlek, anteri”, lucrată economic pe firul pânzei țesute în casă; șalvării “șalvar, don” din postav negru sau albastru, al căror tipar avea o lărgime apreciabilă până la nivelul genunchilor, de unde se îngustau, fiind prinși pe glezne cu șireturi, găitane și bumbi metalici; pantalonii “çakşır” din postav cu decor aplicat din găitane; brâul lat “yün kuşak” din țesătură de lână albă; pieptarul sau haina scurtă din postav, ornamentate cu șnururi și găitane.

La turci, încălțările bărbătești erau mai variate în comparație cu cele destinate femeilor: ciorapi împlețiți “çorap”, opinci “çarik”, confecționate din piele de bou sau de bivoli, achiziționate din târguri și centre urbane, sandale “sandal”, galenți “takunya”, gumari “guma”. Încălțăminte din piele fină de tip mest, ca și pantofii, era accesibilă doar categoriilor cu un anumit statut social.

The following garments were characteristic of the Turkish traditional male wear: the red cloth fez with a black tassel, “püsküli fes”, associated with the white, green or yellow fabric for the turban, “çalma”; the shirt, “gömlek, anteri”, made economically along the yarn of the homespun fabric; the black or blue cloth shalwars, “șalvar, don”, whose patterns had a considerable width, down to the knees, wherefrom they got narrow, being tied to the ankles with strings, braids and metal buttons; the cloth trousers, “çakşır” with braid appliques; the broad belt, “yün kuşak” of white wool; the “pieptar”⁶ or the short cloth coat decorated with cords and braids.

The Turkish male footwear was more varied than the female one: knit socks, “çorap”, opinci⁷, “çarik” made of ox or buffalo skin, bought at fairs and in towns, sandals, “sandal”, wooden sole slippers, “takunya”, rubber overshoes, “guma”. The mest-type fine leather footwear and shoes were only accessible to categories with a certain social status.

Muzeul Național al Țăranului Român
Piese turcești de îmbrăcăminte din Dobrogea

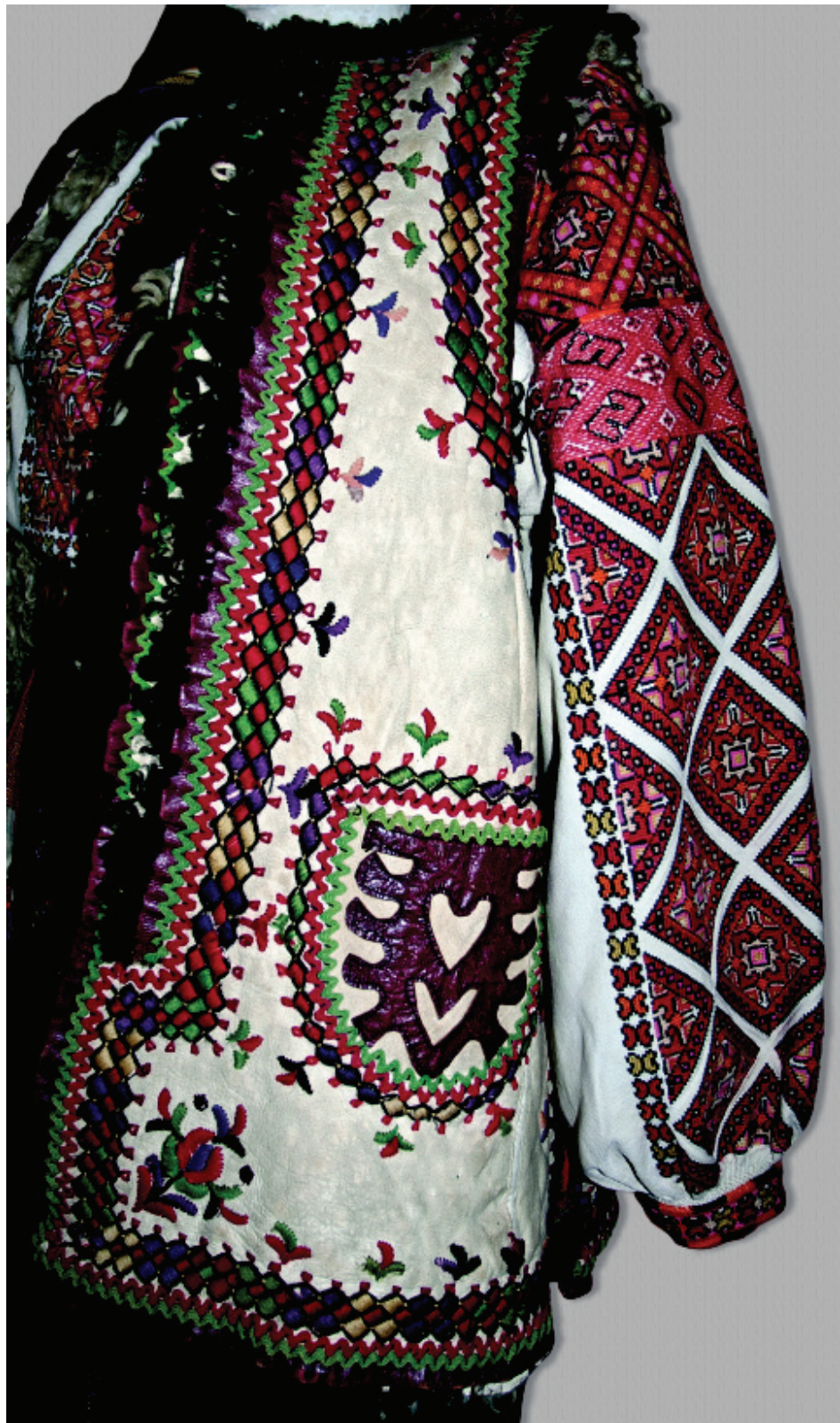
The National Museum of the Romanian Peasant
Turkish garments from Dobruja

Muzeul Național al Țăranului Român
Detalii de costume ucrainene

The National Museum of the Romanian Peasant
Details of Ukrainian costumes

CONȚINUT / CONTENTS

Cuvântul editorului / The Editor's Note	4
Cuvânt Înainte / Foreword	6
Românii / The Romanians	12
Albanezii / The Albanians	44
Armenii / The Armenians	50
Bulgarii / The Bulgarians	54
Ceangăii / The Csángós	64
Croații / The Croats	66
Evreii / The Jews	70
Germanii / The Germans	76
Grecii / The Greeks	92
Huțulii / The Guzuls	96
Italianii / The Italians	100
Lipovenii / The Lippovans	104
Macedonenii / The Macedonians	108
Maghiarii / The Hungarians	112
Polonezii / The Poles	120
Rromii / The Roma	124
Rutenii / The Ruthenians	130
Sârbii / The Serbs	134
Secuii / The Szecklers	138
Slovacii / The Slovaks	142
Tătarii / The Tatars	146
Turcii / The Turks	150
Ucrainenii / The Ukrainians	158
Notes	162
Bibliografie	166
Harta României / The map of Romania	167

Tipărit la CNI CORESI S.A.